

УДК 338.24:332.3

JEL Q24, Q28

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-4-2>

Ольга Володимирівна ПОПЕЛО,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та адміністрування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: [0000-0002-4581-5129](https://orcid.org/0000-0002-4581-5129)

Вікторія Іванівна КИФЯК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

ORCID ID: [0000-0002-6104-6403](https://orcid.org/0000-0002-6104-6403)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ МІНЛИВОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті зазначено, що державна політика у сфері земельних ресурсів перебуває в стадії становлення відповідності європейським та світовим нормам щодо належного управління та контролю земельних відносин. Узагальнено основні напрями державного регулювання використання земельних ресурсів в Україні. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення здійснення контролю за використанням земель сільськогосподарського призначення. Обґрунтовано основні інструменти державного регулювання використання земельних ресурсів, серед яких правові, адміністративні, організаційні та економічні. З метою сприяння більш виваженому та раціональному використанню земельного фонду, зниженню корупції у сфері земельних відносин запропоновано заходи, які доцільно запровадити на державному рівні, що сприятимуть удосконаленню процедури контролю за використанням земель. Доведено, що на сьогодні контроль за використанням земельних ресурсів є основою забезпечення продовольчої безпеки держави в стратегічній перспективі повоєнного відновлення країни. Окреслено напрями здійснення державного контролю за використанням природних ресурсів, а саме: державний контроль використання земельних ресурсів усіх форм власності та категорій регулюється Державною службою України з питань геодезії,

картографії та кадастру; державний нагляд за дотриманням екологічних вимог щодо експлуатації земельних ресурсів, який здійснюється Державною екологічною інспекцією України; державний контроль моніторингу родючості земель проводиться Міністерством аграрної політики та продовольства України. Удосконалено дорожню карту розвитку земельної реформи в Україні з виокремленням завдань за кожним обраним напрямом, зокрема: впровадження ринкових земельних відносин, формування аграрного реєстру, покращення якості, наповненості кадастрових даних, розвиток іпотечного кредитування та доступ до фінансування дрібних виробників, допомога громадянам у плануванні та управлінні земельними ресурсами, захист та управління землями заповідних територій. Проаналізовано основні безпекові загрози використання земель сільськогосподарського призначення у воєнний період.

Ключові слова: державне регулювання, інструменти державного регулювання, земельні ресурси, земельні відносини, земельний фонд, аграрна галузь, мінливе безпекове середовище, безпека.

OIha POPELO

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Management and Administration,
«Chernihiv Polytechnic National University»

Viktoriia KYFYAK

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Business and Personnel Management,
«Chernivtsi National University named after Y. Fedkovich»

STATE REGULATION IN THE SPHERE OF LAND RESOURCE USE IN THE CONDITIONS OF A CHANGING SECURITY ENVIRONMENT

Within the scope of the article, it is determined that the state policy in the field of land resources is at the stage of bringing it into line with European and world norms regarding the proper management and control of land relations. The main directions of state regulation of the use of land resources in Ukraine are summarized. The regulatory and legal provision of control over the use of agricultural land is analyzed. The main instruments of state regulation of the use of land resources are substantiated, including legal, administrative, organizational and

economic ones. In order to promote a more balanced and rational use of the land fund, to reduce corruption in the field of land relations, measures have been proposed that must be implemented at the state level, which will contribute to the improvement of the procedure of control over the use of land. It has been proven that today control over the use of land resources is the main provision of the country's food security in the strategic perspective of the country's post-war recovery. The directions of state control over the use of natural resources are outlined, namely: state control over the use of land resources of all forms of ownership and categories is regulated by the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre; state supervision of compliance with environmental requirements for the exploitation of land resources, which is carried out by the State Environmental Inspection of Ukraine; state control of land fertility monitoring is carried out by the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. The road map for the development of land reform in Ukraine has been improved with the identification of tasks for each chosen direction, in particular: the introduction of market land relations, the formation of an agrarian register, improvement of the quality and completeness of cadastral data, the development of mortgage lending and access to financing of small producers, assistance to citizens in planning and management land resources, protection and land management of protected areas.

Keywords: state regulation, instruments of state regulation, land resources, land relations, land fund, corruption, agricultural sector, changing security environment, security.

Постановка проблеми. Державна політика у сфері земельних ресурсів перебуває в стадії становлення відповідності європейським та світовим нормам щодо належного управління та контролю земельних відносин. У європейських країнах дієвим інструментом регулювання земельних відносин є наявність екологічних платежів, які дозволяють підприємствам, що забруднюють навколишнє середовище, свободу вибору альтернативи оплати за забруднення. За раціональне та екологічне використання земельних ресурсів підприємствам надаються різного роду пільги та економічна допомога, що сприяють більш раціональному використанню ресурсів. Обов'язкові штрафи за адміністративні порушення у сфері земельних відносин також є інструментом контролю раціонального використання земель. Частина контролюючих інструментів засто-

совується й у законодавстві України, проте в європейських країнах акцент робиться на економічних стимулах щодо підтримки суб'єктів господарювання, які раціонально та екологічно використовують земельні ресурси. В Україні функціонування ринку землі перебуває в складних умовах як з погляду безпекової ситуації, так і в питаннях законодавчої бази, що впливає на необхідність корегування нормативно-правового поля здійснення земельних операцій, враховуючи воєнний стан. Зазначені положення функціонування ринку землі в умовах високої безпекової невизначеності й зумовили актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання державного регулювання та охорони земель досліджувалися багатьма вченими як серед економістів, так і серед юристів. Основні напрями державного регулювання сфери використання земельних ресурсів висвітлювали в своїх працях А. Колосюк [2], О. Літошенко [4], А. Матвієнко [5], Р. Свистович [11], А. Третяк [12], М. Федоров [6] та інші. Проте питанням державного регулювання здійснення земельних операцій в умовах мінливого безпекового середовища в країні приділено недостатньо уваги, що актуалізує потребу більш детального огляду проблеми.

Мета статті полягає в дослідженні державного регулювання у сфері використання земельних ресурсів в умовах мінливого безпекового середовища.

Виклад основного матеріалу. В Україні функція державного регулювання використання земель покладена на орган центральної виконавчої влади, а саме: Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка реалізує свої повноваження через територіальні органи Держгеокадастру. Повноваження за наглядом дотримання законодавства у використанні земельних ресурсів покладено на інспекторів з обласних управлінь Держгеокадастру в межах юрисдикції територій відповідних регіонів. Крім офіційних органів влади, контроль за дотриманням земельного законодавства в частині її використання також покладено на громадськість та територіальні громади. Так, забезпечення дотримання державного законодавства у сфері використання земель виконують громадські інспектори, які мають повноваження від органів місцевого самоврядування. Дотримання вимог вітчизняного законодавства у сфері регулювання використання земельних ресурсів здійснюється в межах адміністративного, кримінального та

земельного права [3; 8; 9]. Державне регулювання використання земель включає формування та розвиток ринкового обігу земель, нормативно-правової бази захисту прав та інтересів учасників ринку, забезпечення системи функціонування раціонального та екологічного використання земель. Для ефективного функціонування ринку земельних ресурсів необхідним є використання відповідних інструментів, які забезпечують ці процеси. Основні інструменти щодо державного регулювання земельних відносин наведено на рис. 1.

Рис. 1. Основні інструменти державного регулювання у сфері використання земельних ресурсів

Джерело: узагальнено авторами на основі [12]

Розвиток України в напрямі євроінтеграції сприяв зміні відносин у земельному законодавстві відповідно до умов країн-членів Європейського Союзу. Зміни потребували адаптації вітчизняного законодавства до потреб європейських країн, а саме: розробки нормативних актів, які регулюють сферу кредитування та квоту-

вання земельних відносин, що сприятиме залученню інвестицій та більш раціональному використанню ресурсів [7]. Для удосконалення контролю за використанням земель на державному рівні доцільно запровадити такі заходи:

- розвиток системи регулювання земельних відносин в частині оптимізації їхніх функцій та повноважень на всіх рівнях управління (органи державної влади та місцевого самоврядування);
- формування незалежного центрального органу влади в питаннях контролю за використанням земель, який буде виконувати функції контролю за використанням земель усіх форм власності та категорій;
- узгодженість вітчизняного правового забезпечення з європейськими нормами та стандартами з можливістю розширення норм покарання для порушників;
- формування механізму залучення територіальних громад у розробку державної земельної політики за рахунок розширення їхніх повноважень у земельних питаннях (у межах чинного законодавства), дозволити громадам вирішувати земельні спори щодо земель, які знаходяться на їх території;
- розширення зон відповідальності за нераціональне використання сільськогосподарських земель, що призводить до втрати їхньої родючості та погіршення екологічного стану земельного фонду.

Окреслені превентивні заходи повинні сприяти більш виваженому та оптимальному використанню земельного фонду, зниженню корупції у сфері земельних відносин. Збільшення рівня покарання за невідповідне використання земель дозволить більш раціонально ставитися до їх експлуатації та дбати про екологічну складову земельного фонду. Особливо ці питання стають актуальними на сьогодні, коли відбувається активізація ринку землі, розширення нормативно-правового забезпечення земельних відносин. Важливим аспектом у питаннях контролю за використанням земельних ресурсів є громадськість, яка забезпечує відкритість у процесах розпорядження земельним майном територіальної громади, який реалізується на основі права на доступ до публічної інформації [3].

Заходи щодо пожвавлення ринку землі в умовах здійснення бойових дій ускладнюють ці процеси за окремими ділянками через замінування територій, в тому числі площі земель сільського госпо-

дарства. Означені явища знижують рівень ефективності сільського господарства через неможливість збирання урожаю на таких територіях, як наслідок – неможливість посівної компанії на наступний рік доти, доки не буде проведено розмінування територій, що дасть можливість аграріям у безпекових умовах здійснювати свою діяльність. Втрати, які понесла Україна від замінування сільськогосподарських територій, на сьогодні складно оцінити. Частина земель сільського господарства перебуває під тимчасовою окупацією або знищена (Херсонська область), що призвело до глобальних екологічних наслідків не тільки для України, але й для глобальної екології. Попри це, на думку інвесторів, земля є найбільш стресостійким активом та одним із найкращих перспектив для інвестицій серед українських активів. Для досягнення поставленої мети запропоновано дорожню карту земельної реформи (рис. 2).

У 2021 році було представлено дорожню карту щодо здійснення реформи контролю та управління земельними ресурсами в Україні. До основних напрямів удосконалення земельного управління належать заходи, які сприяють відкритості та прозорості даних щодо діяльності ринку землі, розширення доступу до інформації земельних кадастрів, залучення участі територіальних громад у вирішенні земельних спорів у межах їхніх компетенцій.

Для залучення інвестицій та фінансової підтримки аграріїв було запропоновано напрями державного стимулювання розвитку земельних відносин, а саме: пільгове кредитування аграріїв, пропозиції щодо пільгового іпотечного кредитування для аграріїв, спрощення участі в інвестиційних проектах, грантах, конкурсах для дрібних підприємців. Удосконалення процедури контролю за дотриманням вимог щодо використання земельного фонду, збільшення норм покарання для порушників.

Проте, починаючи з лютого 2022 року, для України в умовах військової агресії з боку Росії напрями державного регулювання використання земельних ресурсів в частині нормативно-правового забезпечення мають деякі зміни. Так, для підтримки та розвитку ринку землі прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [8; 9].

Рис. 2. Дорожня карта здійснення земельних реформ в Україні

Джерело: узагальнено авторами на основі [1]

Важливим є впровадження ефективних напрямів регулювання земельних реформ в інтересах громадян та суб'єктів господарювання. Ефективність впровадження таких заходів залежить від того, наскільки такі напрями будуть реалізовуватися в межах чинного законодавства. В умовах децентралізації влади постають питання землекористування, що пов'язано з передачею прав користування земельними ресурсами територіальним громадам, в межах їх земельних повноважень.

У період воєнного стану ринок землі продовжує функціонувати, проте має певні складнощі. Складність здійснення операцій купівлі-продажу землі пояснюється тим, що для здійснення операцій необхідне повноцінне функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру, які з лютого 2022 року не функціонували для безпеки даних. Проте згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 480 від 19.04.2022 р. було відновлено роботу ринку землі, а саме: купівля-продаж землі сільськогосподарського призначення, проте за умови здійснення операцій нотаріусами, яким дозволено здійснювати відповідну діяльність [10].

Подальше функціонування державного земельного кадастру лежить у площині відповідальності Міністерства аграрної політики та продовольства України разом з Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру. Для поживлення ринку землі в період воєнного стану було значно спрощено процедуру передавання в оренду земель, які призначені для сільськогосподарського використання. Проте слід зазначити, що такі землі можуть здаватися в оренду за умови їх використання тільки в межах ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Оренда земель здійснюється лише за умов, якщо:

- строк оренди землі не більше 1 року;
- розмір плати за оренду не може перевищувати 8 % нормативно-грошової одиниці земельної ділянки, яка розраховується як середня від одиниці площі ріллі по області, які затверджені Мінагрополітики;
- обмеження прав орендарів;
- укладання договорів здійснюється в електронній формі за допомогою електронних підписів орендаря та орендодавця;
- формування земельних ділянок для оренди здійснюється на основі технічної документації із землеустрою в установленому законодавством порядку;

- право оренди землі фіксується реєстрацією договору оренди, а також договором про його розірвання. В умовах воєнного стану, право реєстрації таких угод надається військовим адміністраціям.

Державний контроль за використанням природних ресурсів здійснюється в трьох напрямках:

1. Державний контроль використання земельних ресурсів усіх форм власності та категорій регулюється Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру;

2. Державний нагляд за дотриманням екологічних вимог щодо експлуатації земельних ресурсів, який здійснюється Державною екологічною інспекцією України;

3. Державний контроль моніторингу родючості земель проводиться Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Незважаючи на розподіл повноважень, питань контролю за дотриманням земельного законодавства, в Україні відсутня прозора система організації державного контролю над дотриманням законодавства, що призводить до збільшення кількості порушень. Особливо гостро постає питання неекологічного використання земельного фонду, через що знижується родючість земель, що негативно впливає на продовольчу безпеку держави. У законодавстві відсутня чітка розмежованість питань охорони земель саме сільськогосподарського призначення поміж інших категорій, тому при здійсненні контролю за використанням земельних ресурсів таким землям необхідно приділяти особливу увагу. У розвинених країнах саме охорона земель сільськогосподарського призначення є першочерговим завданням державної влади, оскільки саме аграрний фонд на сьогодні є запорукою стабільності держави та її продовольчої безпеки.

Для України використання земельного фонду досить ускладнене через бойові дії та замінування територій. Особливо гостро постають питання експлуатації сільськогосподарських земель у прикордонних регіонах, де постійно ведуться бойові дії (Харківська, Сумська, Чернігівська, Миколаївська області). Однак, попри складну безпекову ситуацію, аграрії продовжують виконувати свою роботу. Також існує проблема недостатнього фінансування аграрної галузі, що особливо відчутне в умовах бойових дій, оскільки в умовах воєнного стану кредитування сектору обмежено. На нашу думку, задля підтримки аграріїв доцільно розгля-

нути можливість впровадження державних програм фінансової підтримки сектору, пільгових канікул, оптимізації податкового навантаження тощо.

Для забезпечення ефективного використання земельних ресурсів необхідна злагоджена робота всіх служб з дотримання земельного законодавства та безпекової ситуації в державі. У питаннях купівлі-продажу землі в Україні є позитивні зміни, проте експерти виокремлюють певні слабкі місця, серед яких можна виокремити невідповідність цінової політики мінімальній вартості землі та вартості земельних ділянок на ринку. Коливання реального та встановленого курсу плати за землю спричиняють зниження рівня податкових відрахувань з операцій, що негативно впливає на доходи держави. Важливо враховувати реальну вартість земельних ділянок на ринку та, з урахуванням цінової політики, прозоро здійснювати угоди щодо купівлі-продажу земельних ділянок. Позитивним моментом є те, що при купівлі земельних ділянок фермери більш активно інвестують у довгострокові проекти (тваринництво, створення меліоративної системи, насадження садів тощо), що сприяє розвитку сільськогосподарського сектору. Так, з 1 січня 2024 року починається другий етап земельної реформи, який передбачає купівлю земельних ділянок юридичними особами та дозволений розмір зростає до 10 000 гектарів в одні руки, що також сприятиме більш ефективному інвестуванню серед підприємців.

Висновки та пропозиції. На сьогодні державне регулювання використання земельних ресурсів регулюється відповідними нормативно-правовими нормами чинного законодавства та покладено на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру. Нагляд за раціональним використанням землі є основним пріоритетом держави, оскільки розвиток та збереження земельного фонду є основою продовольчої безпеки країни. Нині складною є безпекова ситуація в прикордонних регіонах та на територіях, які знаходяться під тимчасовою окупацією. Через велику площу замінування територій, їх використання за призначенням є неможливим і потребує довготривалої операції відповідних служб з розмінування. Зазначена ситуація призводить до втрати значної частки прибутку через неможливість збору врожаю з окупованих сільськогосподарських територій, збитків через псування ґрунту тощо. Найбільш постраждалими є території Донецької,

Луганської, Харківської, Сумської, Миколаївської, Херсонської областей. Відновлення процесів ефективного використання земельних ресурсів є довготривалим та важливим процесом, який повинен знаходитися на державному контролі, як один з основних напрямів стратегічної повоєнної відбудови країни в умовах мінливого безпекового середовища.

© **Попело О. В., Кифяк В. І., 2023**

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорожня карта. Земельна реформа. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/834-zemelna-reforma-2021--dorojnya-karta-zapusku-rinku-zemli> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Колосюк А., Мартин А., Кошель А., Пахеда Ю., Манцевич Ю., Дятченко Ю. Нормативна грошова оцінка земель: на шляху уніфікації та оновлення методики. *Землевпорядний вісник*. 2020. № 8. С. 24 – 31.
3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 10.11.2023).
4. Літошенко О., Науменко С. Ринок землі як інструмент забезпечення ефективності функціонування агросфери. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 406 – 415.
5. Матвієнко А. П. Методичні аспекти визначення розміру втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших цілей. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 13-21.
6. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Методичні підходи визначення грошової оцінки земель. *Економіка АПК*. 2021. № 4. С. 18 – 23.
7. Методичні рекомендації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель органами місцевого самоврядування. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/met_rek_derzh_kontr_zemelw.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

10. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

11. Свистович Р. С. Земельно-правова відповідальність як спеціальний вид юридичної відповідальності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія. «Юридичні науки»*. 2017. № 3. Т.2. С. 47 – 50.

12. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики. Біла Церква : «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 227 с.

REFERENCES

1. Dorozhnia karta. Zemelna reforma [Road map. Land reform]. Available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/834-zemelna-reforma-2021--dorozhnya-karta-zapusku-rinku-zemli> (Accessed November, 10, 2023).

2. Kolosyuk A., Martyn A., Koshel A., Pakheda Yu., Mantsevich Yu., Detyarenko Yu. (2020). Normatyvna hroshova otsinka zemel: na shliakhu unifikatsii ta onovlennia metodyky [Normative monetary valuation of lands: on the way to unification and updating of the methodology]. *Land Management Herald*. No. 8. Pp. 24 – 31 (in Ukrainian).

3. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-BP]. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (Accessed November, 10, 2023).

4. Litoshenko O., Naumenko S. (2022) Rynok zemli yak instrument zabezpechennia efektyvnosti funktsionuvannia ahrosfery [The land market as a tool for ensuring the efficiency of the agricultural sector]. Scientific perspectives. No. 6(24). Pp. 406 – 415 (in Ukrainian).

5. Matvienko A.P. (2020). Metodichni aspekty vyznachennia rozmiru vtrat silskohospodarskoho vyrobnytstva pry vyluchenni zemelnykh dilianok dlia inshykh tsilei [Methodical aspects of determining the amount of losses of agricultural production when land plots are withdrawn for other purposes]. *Economy of agro-industrial complex*. No. 8. Pp. 13 – 21 (in Ukrainian).

6. Mesel-Veselyak V. Ya., Fedorov M. M. (2021). Metodichni pidkhody vyznachennia hroshovoi otsinky zemel [Methodical approaches to determining the monetary value of land. *Economy of ARC*]. No. 4. Pp. 18 – 23 (in Ukrainian).

7. Metodichni rekomendatsii zdiisnennia derzhavnoho kontroliu za vykorystanniam ta okhoroною zemel orhanamy mistsevoho samovriaduvannia

[Methodological recommendations for state control over the use and protection of land by local self-government bodies]. Available at: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/met_rek_derzh_kontr_zemelw.pdf (Accessed November, 10, 2023).

8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvosti rehuliuвання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX [On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the peculiarities of the regulation of land relations under martial law: Law of Ukraine dated May 12, 2022 No. 2247-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (Accessed November, 10, 2023).

9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo stvorennia umov dla zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v umovakh voєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the creation of conditions for ensuring food security under martial law: Law of Ukraine dated 03/24/2022 No. 2145-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (Accessed November, 10, 2023).

10. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo diialnosti notarijusiv ta funktsionuvannia yedynykh ta derzhavnykh reiestriv, derzhatelem yakykh ye Ministerstvo yustytzii, v umovakh voєнного стану : Постанова Кabinetу Ministriv Ukrainy від 19.04.2022r. № 480 [On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the activities of notaries and the functioning of unified and state registers, the holder of which is the Ministry of Justice, in the conditions of martial law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 19, 2022. No. 480]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text>. (Accessed November, 10, 2023).

11. Svystovych R. S. (2017). Zemelno-pravova vidpovidalnist yak spetsialnyi vyd yurydychnoi vidpovidalnosti [Land legal responsibility as a special type of legal responsibility]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series. «Legal Sciences»*. No. 3(2). Pp. 47 – 50 (in Ukrainian).

12. Tretiak, A. M. (2021). Upravlinnia zemelnymy resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice]. «TOV «Bilotserkivdruk». 227 p. (in Ukrainian).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 15.11.2023